

Illuusiot suomalaisen sosiologian kentällä

Johanna Hokka

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstrakti

Sosiologian kriisiä käsittelevissä keskusteluissa tuotetaan näkemystä tieteenalan legitimitetistä, olemuksesta ja tehtävistä. Artikkelissa tutkin käsityksiä suomalaisen sosiologian legitimitetistä tieteenalan itseymmärryksestä käsin. Jäsenmän sosiologian bourdieulaisittain kenttänä ja tutkin, millaisia illuusioita eli yllykkeitä ja päämääriä sekä emotionaalista kiinnittymistä kentän toimintaan sosiologian kentältä voidaan hahmottaa. Lisäksi tutkin, minkälaisin strategioiden illuusioita ajetaan, ja millä tavoin ne ovat suhteessa toisiinsa. Tutkimuksen aineistona käytän suomalaisten sosiologian professorien eli tieteenalan eliitin haastatteluita vuosilta 1979–1981 ja 2012–2014. Ajallisen peilauksen avulla on mahdollista tarkastella, missä määrin kentän illuusioissa voidaan havaita jatkuvuutta ja katkoksia. Sosiologian kentältä erottuu kolme illuusiota: tiede-, politiikka- ja moraali-illuusio. Eri aikakausien keskinäinen tarkastelu osoittaa tiedeilluusion ja politiikkailluusion säilyttäneen asemansa, ja ne edustavat kentällä jatkuvuutta muuttuneista strategioista huolimatta. Sen sijaan moraali-illuusio kyllä tunnustetaan ja tunnustetaan 2010-luvun aineistossa, mutta se on kesyynyt ja muuttunut olemukseltaan hiljaiseksi. Näiden kolmen illuusion erottuminen kummaltakin aikakaudelta ilmentää jatkuvuutta niissä erilaisissa tavoissa, joilla sosiologian kenttä hahmottaa oikeutustaan.

ASIASANAT: Bourdieu, illuusio, kenttä, sosiologia.

Johdanto

Artikkelissa *Sociology and the World Market Society* ennustetaan sosiologialle apaattista tulevaisuutta: "Ajan saatossa sosiologia mitä todennäköisimmin vaipuu hiljaa nostalgian hämärään, kun markkinat laajenevat ja sosiaalisen elämän alue kutistuu" (Connell 2000, 292). Australialais sosiologi Raewyn Connell selittää sosiologian vähittäistä hiipumista hyvinvointivaltioiden purkamisella ja uusliberalististen

aatteiden nousujohteisuudella. Hyvinvointivaltiollisten kysymysten ratkaisemiseen keskittyneen sosiologian todetaan olevan ongelmissa tilanteessa, jossa sen toimintakenttää vähitellen puretaan. (Emt.) Tämä ennuste liittyy laajaan sosiologian kriisistä käytävään keskusteluun, jossa sosiologian nähdään olevan kriisissä sekä sen ulkoisissa toimintaehdoissa tapahtuneiden muutoksien että sen sisäisen kehityksen vuoksi. Tieteenalan sisäisessä kehityksessä ongelmana

pidetään sosiologian pirstoutumista toisistaan erillisiin tutkimusalueisiin ja koulukuntiin, mikä on merkinnyt yhteisen paradigman puuttumista. Lisäksi sen käsitteiden ja menetelmien on todettu pohjaavan aikansa eläneeksi julistettuun kansallisvaltioon, mikä on vienyt sosiologialta kyvyn selittää ja tulkita globalisoituneen maailman ilmiöitä. (Beck 2005; Law & Urry 2004; Savage & Burrows 2007.) Tieteenalan sisällä on myös nähty merkkejä siitä, että se on vetäytynyt kuoreensa, paennut norsunluutorniin eikä siten enää keskustele yhteiskunnan kanssa (Burawoy 2005; Ossewaarde 2007). Ulkoisissa muutoksissa keskeisinä on pidetty edellä todettua hyvinvointivaltioprojektin pysähtymistä, uusliberalististen aatteiden nousua sekä kiristynyttä tutkimusrahoituskilpailua (Holmwood 2010). Kaiken kaikkiaan kriisin erittelyssä on otettu kantaa tieteenalan legitimaatioon tai sen puutteeseen.

Tässä artikkelissa tarkastelen sosiologian legitimaatiota tieteenalan itseymmärryksestä käsin tulkiten tieteenalan näkemyksiä pyrkimyksistään. Tutkin sosiologiaa Bourdieun käsittein sosiaalisen toiminnan kenttänä, jonka sisällä risteää erilaisia kimmokkeita eli *illuusioita*, joiden motivoimana kentällä toimitaan. Mikäli miellämme sosiologian fragmentoitumisen yhdeksi kriisiteikijäksi, on tarpeen tutkia, onko tieteenalalla enää sellaisia yhteisiä, kohtalaisen pysyviä ja tärkeinä pidettyjä päämääriä, jotka sekä pitävät hajanaisen kentän koossa että pitävät yllä uskoa siihen, että sosiologiapeli on pelaamisen arvoinen. Siksi tarkastelenkin, *millaisia illuusioita suomalaisessa sosiologiassa on tunnistettavissa kahtena eri ajanjaksona*. Illuusioiden tarkastelu tuo samalla esiin sen, mitä tieteenalalla pidetään arvokkaana ja kuinka tieteenalaa asemoidaan suhteessa muihin kenttiin. Tutkimuksessa kuullaan sosiologian professorien eli tieteen eliitin merkityksenantoja. Bourdieun teoriaa sosiaalisen toiminnan kentistä sekä illusion käsitettä sovelletaan tavalla, jossa py-

rin nostamaan esiin niitä kamppailuja, joita legitiimin sosiologian määritelmästä käydään.

Seuraavaksi valotan sosiologiasta tieteenalana tehtyä aiempaa tutkimusta ja avaan Bourdieun kenttäteoriaa sekä illusion käsitettä. Tämän jälkeen esittelen aineiston, lukutavan ja analyysini tulokset. Lopuksi luon synteessin illusioiden ajallisesta muutoksesta ja muuttumattomuudesta sekä syvennän analyysituloksia.

Sosiologian kriisi ja legitimaatioperusta

Sosiologian kriisin erittelyissä viitataan monesti 1960–1970-lukuihin, sosiologian niin sanottuun kultakauteen, jolloin tieteenalalla on todettu olleen vahva yhteiskunnallinen legitimititeetti (esim. Gouldner 1970). Sosiologialla oli selkeä tehtävä ja sen toiminnalle tilaus. Se toimi kiinteässä yhteistyössä valtionhallinnon kanssa osallistuen yhteiskuntapoliittiseen suunnitteluun. (Kaukonen 1984, 129; Pirttilä & Nuotio 2000, 52–53.) Tämän tehtävän menetettyään sosiologian on väitetty joutuneen hukkaan ja kadottaneen ymmärryksen itsestään (Connell 2000; Lampinen 2002; Puuronen 2005). Tieteenalan tieteellistä legitimititeettiä on sen sijaan määrittänyt sen paikka luonnontieteiden ja humanististen tieteiden välissä olleen vuoroin menetelmillään ja käsitteillään lähempänä luonnontieteitä, vuoroin lähempänä humanistisia tieteitä. Tutkimuskohteidensa ja kuvailevan ilmaisunsa vuoksi sosiologia on toisinaan nähty pikemminkin yhtenä kirjallisuuden lajina kuin tieteenä. (Lepenies 1988.) Myös ihmisten arkitieto yhteiskunnasta on haastanut sosiologian tieteellistä legitimititeettiä (Aro 1999, 22). Tieteellisen legitimititeetin häilyväisyydestä on seurannut, että sosiologia on pyrkinyt korostamaan tieteellisyyttään ja erillisyyttään sekä arkitiedosta että taiteen kentästä. Tieteellisyyden korostaminen on sosiologian historiassa merkinnyt monesti tieteen ihanteena

pidettyjen luonnontieteiden jäljittelyä ja vahvan empiristisen tutkimusotteen suosimista. Lisäksi tieteellisyttä on lujitettu rajaamalla sosiologian yleisöistä ulos tieteellistymispyrkimyksiin sopimattomat yleisöt (esim. Evans 2009; Larsson & Wisselgren 2006).

Sosiologian historian alkujuurille mentäessä tieteenalan on katsottu syntyneen eräänlaisena vastapainona ”koville” taloustieteille, jolloin sosiologian tutkimuskohteeksi määrittyi taloudellisten lainalaisuuksien yli jäävä inhimillinen todellisuus. Tämä tutkimuskohteen rajaaminen samalla merkinnyt sitä, että sosiologian on nähty edustavan eräällä tavalla pehmeämpää linjaa suhteessa pelkkiä taloudellisia lainalaisuuksia tutkiviin taloustieteisiin. (Töttö 1989; Young 2009.) Samalla sosiologiaan on liitetty mielikuva emansipoivasta, marginaalien tieteestä tai poliittiseen vasemmistoon kallellaan olevasta tieteenalasta (Kekäle 1999, 225–226; Turner 2007; Ylijoki 1998, 159). Sosiologian sisällä onkin käyty neuvottelua siitä, missä määrin tieteenalan on sopivaa toimia poliittisena, yhteiskunnallisia epäkohtia muuttamaan pyrkivänä reformiliikkeenä ilman, että tämä toiminta vaarantaa sosiologian tieteellisyyden (McLaughlin, Kowalchuk & Turcotte 2005).

Aiemmissa suomalaista sosiologiaa tarkastelleissa tutkimuksissa tieteenalan on todettu muovautuvan sekä sisäisten tekijöiden että ulkoisten, yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksesta (Kaukonen 1990). Fuhrmanin ja Kaukosen (1988) tutkimuksessa suomalaisen sosiologian legitimitettiin tarkasteltiin tieteenalan kommunikaatiokanavien ja -verkostojen kautta. He toivat esiin, kuinka suomalaisella sosiologialla on monipuoliset vuorovaikutuskanavat yhteiskuntaan, mutta yksipuolinen kommunikaatio kansainvälisen tiedeyhteisön kanssa (Fuhrman & Kaukonen 1988). Avoimeksi jäi se, kuinka legitimitettiin ymmärretään tieteenalan sisällä, ja millaisia

kamppailuja sen ympärillä käydään. Suomalaisen sosiologian muutoksia on tarkasteltu myös metodihistorian kautta analysoimalla vaihtuvia menetelmätrendejä. Vahvat menetelmätrendit kertovat tieteenalalla kulloinkin vallalla olevista normatiivisista odotuksista ja sosiaalisista käytännöistä. (Alastalo 2005.) Se, mikä menetelmä tieteenalalla kulloinkin on vallitseva tai millaisia käsitteitä käytetään, kuvastaa tieteenalan senhetkistä suhdetta muihin ympäröiviin kenttiin, kuten politiikan kenttään, sekä viestii tieteenalan suhteesta tutkimuskohteeseensa (Alastalo 2005; Alasuutari 2010; Aro 1999). Käytettyjen käsitteiden, menetelmien ja tavoitteenasettelujen kautta rajataan samalla legitimiä sosiologiaa, jonka määrittelystä käydään alituista kamppailua (Lempiäinen 2003, 170). Tässä artikkelissa kiinnitän huomioni nimenomaan sosiologian legitimitteettistä käytävään kamppailuun, kun tarkasteltavana ovat kentällä vallitsevat eri illuusiot niihin sisältyvine sosiologisen tiedontuotannon ideaaleineen sekä näiden illuusioiden keskinäinen asemoituminen.

Tuoreimmissa sosiologiaa käsittelevissä tutkimuksissa ollaan oltu erityisen kiinnostuneita tiedepoliittisen ohjauksen vaikutuksista sosiologiselle tiedontuotannolle (Albert 2003; Kropp & Blok 2011). Lisäksi epäilyä on herättänyt se, kuinka sosiologia kykenee markkinoistuvassa yliopistos- ja akateemiselle tiedontuotannolle asetettujen odotusten edessä vakuuttamaan rahoittajat relevanssistaan ja menestymään rahoituskilpailussa (Holmwood 2010; Manicas 2003). Tiedepoliittisten vaateiden sekä tieteenalan sisäisten arvostusten yhteisvaikutuksesta tietyt kysymyksenasettelut, julkaisumuodot, teoriasuuntaukset ja metodit arvotetaan muita paremmiksi edustamaan ”hyvää” sosiologiaa (Albert & Kleinman 2011, 268; Kropp & Blok 2011). Näissä tutkimuksissa sosiologiaa on käsitelty kohtalaisen koherenttina kokonaisuutena keskittyen lähinnä tieteenalan julkaisuutoimintaan, ilman hienoviritteisempää

kuvausta tieteenalan sisäisestä moninaisuudesta. Katson Bourdieun kenttäteorian ja illuusion käsitteen tarjoavan osuvan välineen tieteenalan sisäisten määrittelykamppailujen ja jännitteiden erittelyyn.

Bourdieuun kenttäteoria analyttisenä linssinä

Bourdieuun kenttäteoriassa sosiaalinen toiminta on rakentunut keskenään vallasta ja autonomiasta kamppailevista kentistä. *Kentän* käsitteellä Bourdieu tarkoittaa suhteellisen autonomisia, oman logiikkansa mukaan toimivia sosiaalisia yksiköitä, joilla on erityinen rakenteensa ja dynamiikkansa. Bourdieu käyttää pelimetaforaan kuvataksaan kenttien välisiä ja kentän sisäisiä valtakamppailuja. (Bourdieu 1998.) Kentän toimijarakenne on jakaantunut hallittuihin ja hallitseviin. Hallitsevilla eli kentän eliitillä on valtaa määrätä pelin säännöt, tavoitteet ja arvostukset. Hallituilla on usein taipumus pyrkiä toimimaan revolutionistisesti ja muuttamaan kentän pelisääntöjä, mutta sekä hallitut että hallitsevat jakavat käsityksen itse pelistä ja sen tärkeydestä. Akateemisella kentällä hallitseva ryhmä käyttää viimekätistä määrittelyvaltaa, joka antaa tietynlaiselle tieteen tekemiselle legitimiin aseman. (Bourdieu 1999, 23–34.)

Koska toiminta kentällä vaatii sillä toimivilta erityistä panosta ja ponnisteluja, on pelikentällä oltava jokin kimmoke, joka saa toimijat osallistumaan peliin sekä tunne siitä, että peli on pelaamisen arvoinen. *Illuusion* käsitteellä Bourdieu kuvaa nimenomaan tätä aspektia kenttäkamppailuissa: toimijoiden viehtymystä, emotionaalista kiinnittymistä ja uskoa peliin. Illuusio tosin sanoen ilmentää pyrkimystä edistää jonkin arvon tai päämäärän toteutumista. (Bourdieu 1988, xii; Bourdieu & Wacquant 1992, 98.) *Strategiat* ovat niitä käytäntöjä, joilla illuusiota toteutetaan (Lau 2004, 378). *Eronteot* ovat strategioita, joilla pyritään tekemään selväksi, mikä on arvostettua ja

tavoiteltavaa, mitä puolestaan tulee välttää. Kentällä olevat illuusioiden eivät esiinny tasavertaisessa suhteessa keskenään, vaan usein jokin niistä saa hegemonisen aseman, jolloin muiden illuusioiden toteuttamiselle jää rajatumpi tila. (Bourdieu 1998, 76–78; Widin 2010.)

Empiirisissä tutkimuksissa on harvoin sovellettu illuusion käsitettä. Aiemmissä tutkimuksissa sitä on käytetty tulkittaessa kenttien kulttuuristen ja rakenteellisten muutosten vaikutusta toimijoiden tavoitteisiin ja toiminnan mahdollisuuksiin (Colley 2012; Kloot 2009; Rowlands & Rawolle 2013). Tässä tutkimuksessa ymmärrän illuusion käsitteen niinä perimmäisinä arvoina, yllykkeinä ja päämäärinä, joita sosiologisella tutkimuksella halutaan edistää sekä emotionaalisenä sitoutumisena sosiologiapeliin. Tutkimustani voi luonnehtia Bourdieu-inspiroituneeksi. Tarkoitus ei ole käyttää Bourdieun teoriaa kentistä ortodoksisesti vaan ennemminkin etsien siitä uusia tulkitaresursseja. Käytän Bourdieun kenttäteoriaa tavalla, jossa kiinnitän huomion siihen, kuinka yhtäaikaisina esiintyvät, erilaisia näkemyksiä legitimoivista sosiologista esittävät illuusioiden suhteessa toisiinsa. Huomion kohteeksi eivät siten asetu yksittäisten toimijoiden kamppailut pääomista – näkökulmavalinta, joka Bourdieun teoriasta on monesti rajattu käyttöön. Sen sijaan illuusioita paikantaessani kiinnitän huomioni kielellisten ilmaisujen tasolla esiintyviin kamppailuihin, joita käydään kentän symbolisesta vallasta. Toisin sanoen kyse on siitä, mikä näistä näkemyksistä saa hegemonisen aseman ja asetetaan edustamaan legitimiä sosiologiaa (Bourdieu & Thompson 1991).

Aineisto ja lukutapa

Tutkimusaineisto koostuu sosiologian professorien ja apulaisprofessorien haastatteluista kahdelta eri vuosikymmeneltä: kummaltakin ajankohdalta on 10 haastattelua. Varhaisempi aineisto on kerätty

vuosina 1978–1981, ajanjaksona, jota luonnehti sosiologian institutionalisoituminen, sen kultakauden päättyminen sekä marxilaisvaikutteiden ja positivismin rinnakkaiselo (Puuronen 2005, 54; Stolte-Heiskanen 1992, 293). Aineisto sisältyy Erkki Kaukosen, Pertti Raution ja Pertti Suhosen johtamaan projektiin *Sosiologia eilen ja tänään* (1978–1981). Haastattelussa on käyty läpi kunkin professorin uran vaiheita, aina sosiologian opintoihin päättymisestä professuurin hoitamiseen asti, sekä suhdetta sosiologiaan. Myöhäisempi, vuosina 2012–2014 kerätty aineisto on osa Oili-Helena Yljoen *Tiedontuotannon aikamaiset* -hanketta (SA136342). Haastattelujen ajankohdan sosiologiaa sävyttää lukuisten eri koulukuntien rinnakkaiselo, eräänlainen reaali-tieteellinen käänne ja tiedepoliittisen ohjauksen tehostuminen (Aaltojärvi ym. 2008; Puuronen 2005, 59; Valkonen 2014, 291). Haastattelussa on kysytty haastateltavien uran vaiheista keskittyen yliopistolaitoksen muutosten vaikutuksiin tutkimustyölle ja tieteenalalle. Osan haastatteluista tein itse, osan niistä toteutti hankkeen tutkimusryhmän jäsen Virve Kallioniemi-Chambers. Varhaisempaan ja myöhäisempään aineistoon on haastateltu eri henkilöitä, joten kukin professori esiintyy vain yhdessä aineistossa.

Myöhäisemmän aineiston haastateltaville on luvattu haastattelusopimuksessa täysi anonymiteetti eikä haastatteluille ole annettu julkaisulupaa, joten aineistosta on poistettu kaikki henkilön tunnistamiseen viittaavat elementit (yliopisto, tutkimusympäristö, teokset). Varhaisempi aineisto on julkisesti saatavilla Yhteiskuntatieteellisestä Tietoarkistosta, josta aineiston käyttöluupa on saatu. Tietoarkiston aineistotietokannassa haastateltavat esiintyvät omilla nimillään, mutta analyttisen yhtenevyyden vuoksi aineistosta on poistettu kaikki haastateltavien tunnistetiedot (Kuula 2011, 214–215). Aineisto-otteissa haastateltavat esiintyvät koodeina, joilla on eroteltu varhaisempi ja myö-

häisempi aineisto kirjainnumeroparilla d1-d2. Aineiston sisällä jokaisella haastateltavalla on oma numeronsa (esimerkiksi kirjainpari d2h7 viittaa myöhäisemmän aineiston seitsemänteen haastateltavaan).

Artikkelissani kysyn: 1) Mitkä ovat ne illuusiot eli ne kentällä toimimisen ylläkkeet, joita sosiologian kenttä pitää sisällään? 2) Millaisin strategioin ja eronteoin illuusioita ajetaan? ja 3) Millä tavoin nämä illuusiot ovat suhteessa toisiinsa? Heijastamalla kahden eri aikakauden aineistoja toisiinsa pyrin saavuttamaan rikkaamman ymmärryksen kohteesta (Gordon & Lahelma 2004, 98–100) ja tavoittamaan sekä muutosten että jatkuvuuden elementtejä kentällä. Koska haastateltavina ovat professorit, aineiston avulla päästään tutkimaan, millaisin eri tavoin hallitsevassa asemassa oleva tieteenalan eliitti hahmottaa kentän oikeutusta.

Analyysissäni suuntaan huomioni kielellisiin ilmaisuihin ja merkityksenantoihin, joiden kautta illuusioita tuotetaan. Tarkastelen aineistoja diskursiivisen luennan läpi. Käsitän diskurssin kohtalaisen eheäksi merkityssuhteiden kokonaisuudeksi, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 21). Diskurssit eivät pelkästään kuvaa kentän kulttuuria: niillä myös rakennetaan ja ylläpidetään yhteistä ymmärrystä tavoitteena olevista illuusioista. Diskurssien voima ei rajoitu pelkkään yhteisen ymmärryksen luomiseen, vaan niillä on myös suhde toimintaan (ks. Berger & Luckmann 1994), jolloin ne saavat konkreettisen ilmaisunsa tietynlaisten tutkimuksellisten käytäntöjen suosimisena.

Diskursiivisen luennan avulla olen etsinyt aineistoista sellaisia ilmauksia, joissa tuotetaan käsitystä hyvästä tai ideaalista sosiologiasta ja tieteenalalle asetetuista tehtävistä, joko suorina toteamuksina tai negatioiden (mitä aineksia hyvän sosiologian ei pidä sisältää) muodossa.

Näistä ilmauksista olen edelleen etsinyt sisäisesti koherentteja merkityskokonaisuuksia, jotka olen käsitteellistänyt illuusioiksi. Samalla olen kiinnittänyt huomiota eroavuuksiin ja poikkeamiin ilmausten välillä, mikä on auttanut hahmottamaan eri illusioiden olemassaoloa kentällä. Yksi haastattelu voi sisältää aineksia useammasta illusiosta, mutta yksikään illuusioista ei esiinny kaikilla haastateltavilla. Etsin aineistosta myös strategioita eli sitä keinovallikoimaa, jonka välityksellä kutakin illusiota pyritään ajamaan. Eri ajanjaksoja koskeva peilaus on keskeisessä asemassa erityisesti strategioiden tarkastelussa, sillä kunkin illuusion edistämiseen käytetyt strategiat vaihtelevat eri ajanjaksoina. Olen tulkinut erot strategioissa ympäröivän yhteiskunnan ja sosiologian sisäisten tekijöiden muovaamina muutoksina, joiden vaikutuksesta sama illuusio saa hieman erilaisen, ajalleen tyypillisen version.

Seuraavaksi esittelen illuusiot ”hegemonisuusjärjestyksessä” siten, että ensimmäisenä esiteltävä tiedeillusio on kentällä yleisimmin jaettu. Se edustaa ikään kuin virallista näkemystä sosiologiasta akateemisena tieteenalana. Kaksi seuraavaa, politiikka- ja moraali-illusio tarjoavat vaihtoehdoisen, kilpailevan illuusion tiedeillusiolle. Tulososuus etenee seuraavalla tavalla: esittelen lyhyesti kunkin illuusion perusidean. Kutakin illuusion esittelyä seuraa aina illuusion aikakausispesifien versioiden erittely alkaen varhaisemmasta aineistosta, edeten myöhäisempään aineistoon. Toisin sanoen kuvaan, millaisena illuusio esiintyy varhaisemmassa aineistossa ja millaisena myöhäisemmässä. Jokaisen illuusion version alussa esitän kaksi sitä keskeisesti havainnollistavaa haastattelukatkelmaa. Empiiristen havaintojeni vahvistamiseksi tuon kunkin version käsittelyosuudessa tarjolle aineistonäytteitä, jotka olen erottanut lainausmerkein. Kokonaisten lauseiden jälkeen olen merkinnyt haastateltavan koodin. Tulososan päättää yhteenveto, jossa suh-

teutan aineistoja toisiinsa purkaen kunkin illuusion ajallista muutosta ja muuttumattomuutta.

Tiedeillusio

Tiedeillusiossa sytyke kentällä toimimiseen syntyy osallisuudesta tiedepeliin, akateemisen kentän mitteloihin, joiden pelaamisessa sosiologia koetaan erinomaisen kyvykkääksi. Pääasiallisena motiivina on moitteeton ja täsmällinen tieteenharjoittaminen sekä tieteenalan kehittäminen. Sosiologia on ennen muuta *tiede* - ei yritys muuttaa maailmaa vaan inhimillisen todellisuuden tieteellistä selittämistä. Illuusion toteuttamisessa keskeistä on valvoa kentän tieteellistä laatua sulkemalla ulos sellaiset menetelmät, suuntaukset ja tiedontuotannon tavat, joilla ei nähdä tavoitettavan korkean laadun kriteerejä. Illuusio esiintyy kahtalaisena: varhaisemmassa aineistossa *tositieteenä*, myöhäisemmässä aineistossa *huippu-tieteenä*.

Sosiologia tositieteenä

Opiskeluaikana kun luki sosiologien kirjoja niistä syntyi kuva, joka hyvin helposti syntyy monille, muittenkin tieteenalojen harjoittajille, että tavalliset asiat pannaan vaan hankalaan muotoon sosiologiassa, siis yksinkertaiset asiat, jotka jokainen tietää muutenkin pannaan vain omituiselle kielelle. Sen takia kaikki kuvittelevat olevansa vähän sosiologeja ja tuntevansa yhtä hyvin nää kuin sosiologit. Se yleensä johtuu siitä, että ei tunne riittävästi. Vois sanoa, että tämä kuva on kyllä hävinnyt itseltä. Pikemminkin se on syntynyt siten, että sosiologian ongelma-alue on erittäin vaativa, vaativampi kuin muitten, tai siis luonnontieteitä vaikeampi. Mielikuva sosiologian tärkeydestä on koko ajan voimistunut. (dih8)

Sosiologiahan oli hyvin paljon sellainen aine, se oli itse asiassa uusi aine. Kyllä se oli traditionaalisten aineiden keskuudessa ylenkatsottu. Hyvin

paljon mitä teki siihen aikaan oli ikään kuin sosiologian puolesta. (d1h1)

Varhaisemmassa versiossa illuusio linkittyi haluun osoittaa sosiologian vahva tieteellinen kompetenssi sekä puolustaa sosiologian oikeutusta akateemisella kentällä. Sosiologia saa merkityksensä *tositieteenä*, joskin se joutuu taistelemaan muiden kenttien väheksyntää vastaan. Illuusiossa kuvastuu sosiologian rimpuihu tieteenalojen arvohierarkiassa, jolloin tässä järjestyksessä arvostetummissa ja vakiintuneemmissa asemassa olevien tieteenalojen mielletään asettavan sosiologian tieteellisyys kyseenalaiseksi. Myös maallikkonäkemyksen ja siihen sisältyvän arkitiedon sosiaalisesta todellisuudesta nähdään haastavan sosiologian tieteellisyttä.

Sosiologian aseman kohottamiseksi tieteiden hierarkiassa sekä pyrittäessä tuottamaan näkemystä sosiologiasta vakavasti otettavana tieteenalana käytetään ensimmäisenä strategiana vertailua. Näissä vertailuissa sosiologia rinnastetaan muihin tieteenaloihin ja esitetään ”vaativampana kuin muut” eli teoreettis-metodologiselta perustaltaan vankempaa kuin muut tieteenalat. ”Koko ajan on tutkimustehtäviä, joille sosiologia antaa aseet. Olisipa sitten niin, että muutkin voisivat antaa ne” (d1h1). Muilta tieteenoilta otaksutaan puuttuvan kyky ”tutkia syvemmällä yhteiskunnassa ja pitemmällä olevaa” ilmiökenttää. Vertailujen kautta sosiologiaa merkityksellistetään tavalla, jossa se laaja-alaisuudessaan, syväluotaavalla tutkimusotteellaan ja metodisella osaamisellaan on kovan luokan tiedettä isolla T:llä.

Toisena strategiana on erottautua sellaisista lähellä olevista kentistä, joiden koetaan olevan haitallisia sosiologian tieteellisyydelle ja sopimattomina sen akateemiselle arvolle. Haitalliseksi määrittäyty soveltava, teknisrationaalinen tiedontuotantotapa, joka pyrkii tarjoamaan ratkaisuja ulkoapäin asetettuihin ongelmiin. Eronteon kohteena on

etenkin suunnittelusektori, jonka tutkimukselliset lähtökohdat ovat sosiologisen ajattelutavan kanssa yhteensopimattomia.

Se pääristiriita johtui siitä, että nämä suunnittelijat halusivat yksinkertaisia ratkaisuja. He eivät pidä asioitten monimutkaistamisesta ja spekuloinnista, heille tavanomaisten ajatustapojen murtamisesta, jota taas kun sosiologi tekee tällaista työtä, niin se pitää tehtävänään oikeastaan sitä. (d1h10)

Tämä eronteko tuottaa kuvaa sosiologiasta tiedontuotannoltaan ylevämpänä ja syvällisempänä, sillä se ei hairahdu tekemään ”kädestä suuhun käytäntöä palvelevaa” tutkimusta suunnittelusektorin tavoin vaan määrittelee itse kysymyksenasettelunsa. Lisäksi sosiologia ottaa inhimillisen todellisuuden monimuotoisuuden lähtökohdakseen, toisin kuin todellisuuden kompleksisuutta virtaviivaistamaan pyrkivä suunnittelusektori. Eronteko on tulkittavissa pyrkimyksenä ankkuroida sosiologia tiiviimmin akateemiseen kenttään samalla kun korostetaan kentän omaehtoista, ulkopuolisten kenttien intresseistä riippumatonta tutkimuskriteerien asettamista.

Kolmantena strategiana on valita oikea, tieteellisesti selitysvoimainen tutkimusmenetelmä. Tällöin tukeudutaan kvantitatiivisiin, ”koviin” menetelmiin, sillä ”pehmeät” menetelmät ”voivat vääristää sitä yleiskuvaa”, tuottaa summittaisen tuloksen kohteestaan. Kvalitatiivisten menetelmien vaarana pidetään horjahtamista maallikkotiedon ja arkiymmärryksen puolelle, kuten seuraavasta pohdinnasta ilmenee: ”onko sitten mahdollista pelkästään niiden avulla saada enemmän aikaiseksi kuin mitä hyvät journalistit saavat” (d1h10). Eronteko tuotetaan luonnontieteisiin pohjaavien kvantitatiivisten ja humanistisilta tieteiltä lainattujen kvalitatiivisten menetelmien välille, jolloin tieteellisyys ja oikea tieteenteko saavat merkityksensä luonnontieteiden mallia mukailevissa menetelmissä.

Sosiologia huipputieteenä

Se kilpailu, että pitää tehdä sitä kansainvälistä tutkimusta, niin mä oon täysin sisäistänyt sen, ja nyt en halua että kukaan mun ohjattava tekee mitään suomeks. Pitää tehdä englanniksi referee-artikkeleita, niitä pitää tehdä, jos halua jäädä yliopistolle. (d2h10)

Pidän hyvänä systeeminä sitä että, tutkimusta tehdään kilpailurahoituksen perusteella, että meillä ei oo laiskaa rahaa. Kyllä se laadunvarmistaminen ja huippujen seulominen niin mä näen, että siinä kohtaa kilpailu tutkimusrahoitus on oiva ja hyvä tapa. Tieteeseen kuuluu aina se kilvoittelu. Tiede ei edisty, ei tapahdu edistystä ja kehitystä ilman että me kilvoiteltais keskenämme. (d2h4)

Myöhäisemmän aineiston illuusiossa yllyke kentällä toimimiseen syntyy osallistumisesta kansainväliseen tiedepeliin. Tavoitteena on tuottaa kansainväliset laatukriteerit täyttävää ja kilpailukykyistä huippututkimusta. Tästä seuraa se, että kentästä työnnetään ulos sellaiset elementit, jotka mielletään kentän tieteellistä laatua heikentäviksi. Oikea ja vakavasti otettava tieteellinen toiminta tapahtuu kansainvälisillä tutkimuskentillä. Ensimmäinen strategia onkin artikkelien kirjoittaminen kansainvälisiin, vertaisarvioituihin julkaisuihin. On hyvä, ettei ”jumituta johonkin yhteen kansalliseen teemaan ja kirjojeta siitä suomeksi vuosikymmeniä. Vaan et kansainvälisyys pakottaa miettiin, mikä merkitys tällä on laajemmin, kommunikoiko tämä muun tutkimuksen kanssa” (d2h1).

Toisena strategiana on tuottaa erikoistunutta tutkimustietoa. ”Sanoisin että sosiologinen tiedontuotanto on sirpaloitunut; pienempiin poteroihin mennään, suuntauksiin ja metodologioihin. Ihmiset entistä enemmän erikoistuu, ja entistä vähemmän on semmosia yleisosaajia. Se on vähän pakko, jos täytyy olla jollain sektorilla tosi hyvä” (d2h3). Kyse on osallistumisesta jonkin tietyn, ra-

jatun tutkimusalueen piirissä käytävään kansainväliseen keskusteluun, jolloin tavoitteena on tiedon kumuloituminen valitulla tutkimusalueella. Näillä ilmaisuilla rakennetaan käsitystä, jossa tutkimustoiminnan suuntaaminen kansainväliselle, erikoistuneelle tiedeyleisölle on välttämättömyys, mikäli mieli kilpailla huippujen joukossa. Siten tieteenalan fragmentoituminen, pirstoutuminen pienempiin tutkimusalueisiin, nähdään luonnollisena ja vääjäämättömänä kehityskulkuna eikä suuntana, joka olisi haitallinen tieteenalan olemassaololle.

Kolmantena strategiana on erottautua aiemmista sukupolvista, joille kansallisella kentällä toimimisen kuvataan olleen ”riittävää”. Tällä eronteolla pyritään vahvistamaan näkemystä aktiivisesta, dynaamisesta ja kansainvälisestä nykysosiologiasta rinnastamalla se kansalliselle kentälle ”jämhäntäneeseen” edeltävän sukupolven sosiologiaan. Samalla eronteko tuottaa käsityksen sosiologian tehtävästä. ”Vanhempi sukupolvi suree sitä ja jotkut nuoremmatki, suree et me ei olla enää jotenki Kekkonen korvassa kuiskimassa sitä et mikä ois hyvä hallitusjärjestys” (d2h10). Viittauksissa 1960–1970-lukujen sosiologiaan joko todetaan sosiologian yhteiskunnallista merkitystä liioitellun tai senaikaista asemaa poliittisen päätöksenteon kupeessa ei ainakaan kaivata takaisin. Eronteolla kultakauden sosiologiaan korostetaan sosiologian tehtävää nimenomaan tieteenä sanoutumalla irti tieteenalan aiemmasta tai otaksutusta sidoksesta politiikan kentän kanssa.

Eronteko politiikan kenttään tuotetaan myös nykyhetkessä nostettaessa esiin ne kentän jäsenet, joiden tutkimus tai intellektuaalinen toiminta on poliittisesti orientoitunutta. ”Sellasia muutamia nyt on olemassa, jotka haluaa olla aktiivisesti kommentoimassa poliittisista tapahtumista” (d2h10) tai ”[m]eidän väestötieteilijät, jotka tutkii kuolleisuutta ja terveyseroja ja tällasta niin niillä on hyvin vahva ja hyvin [naurahtaen] yksinkertainen, kristallisoitunut poliittinen *message* mitä

kaikkien pitää kuunnella ja mulla ei oo” (d2h5). Edeltävissä ilmaisuissa on kuultavissa kentän sisäinen nokittelu, jossa poliittisesti aktiiviset sosiologit kuvataan yli-innokkaina, jopa naiiveina, heidän pyrkiessään esittämään näkemyksiään poliittisista kysymyksistä. Samalla näiltä yhteiskuntapoliittisesti valveutuneilta myös unohtuu sosiologian perimmäinen, tässä illuusiossa sille määritely tehtävä: toimia arvoneutraalina tieteenä – ei yhteiskuntapoliittisena vaikuttajana.

Illuusiossa eri julkaisukäytännöille tuotetaan selkeä arvojärjestys, jossa kansainväliset refereartikkelit edustavat korkeaa tieteellistä laatua, kun taas muita julkaisemisen muotoja ei noteerata vakavasti otettavana tieteenä. ”Yhteiskuntahan arvostaa sellasta, joka tarttuu räväkästi ajankohtaisiin kysymyksiin, kirjoittaa niistä vetävällä tavalla ja vastaa jotenkin ajan huutoon. (...) Kylähän kansainvälisyys ja kansainvälinen julkaiseminen on akateemisissa piireissä se joka on, selvästi kaikkein, et arvostus tulee nimenomaan sitä kautta” (d2h4). Siten neljäntenä strategiana on eron tekeminen ”populaariin kirjoitteluun”: yleistajuisiin, suurelle yleisölle suunnattuihin tutkimuksiin. Mediahuomiota tavoittelevat tutkimukset kuitataan ”kevyinä”, tai ne saavat arvion ”sosiologisesti katsottuna huono kirja”. Julkaisu-muotoja arvotettaessa sosiologian yleisöksi rajataan samalla akateeminen vertaisyleisö. ”Kyllä musta on myöskin tyhmää ajatella, kun kuitenkin tutkijat lukee huomattavan paljon englanninkielisiä julkaisuja, niin miks ne ei osallistuisi siihen keskusteluun, josta ne ammentaa” (d2h2). Näin ollen illuusiossa vertaiset esitetään itsestään selvästi yleisönä, jolle sosiologia puhuu.

Politiikkailluusio

Politiikkailluusiossa tuotetaan käsitystä sosiologiasta ”yhteiskunnallisena arkkitehtuurina”, jolloin tieteenala on merkittävässä roolissa yhteiskunnan toimintojen suunnittelijana ja yhteis-

kunnallisten ongelmien ratkojana. Sosiologinen tieto on kysyttyä, koska sosiologia on hyvä vastamaan sille asetettuihin odotuksiin: tuottamaan luotettavaa tutkimustietoa poliittisen päätöksenteon avuksi. Poliitiikkailluusio tuottaa peruskomuksen, jossa yhteiskunta ilman sosiologiaa olisi monin verroin vajavaisempi ja institutionaaliselta perustaltaan hatarampi. Varhaisemmassa aineistossa illuusio näyttäytyy *yhteiskunnallisena insinööritaitona*, myöhemmässä *poliittisesti relevanttina tieteenä*.

Sosiologia yhteiskunnallisena insinööritaitona

Jos ajatellaan sosiologioiden käyttökelpoisuutta ja käyttöä, niin kyllä sosiologeja pitäis kouluttaa niin, että he kykenevät tekemään tällaista hyödyllistä hallinnollista suunnittelua palvelevaa selvittelytoimintaa. (...) Se mitä tarvittaisiin, olisi sellaista suunnittelun kannalta relevanttia tutkimusta, siis olisi niin lähellä sitä suunnittelua, että se ymmärtää mitä siellä tehdään ja pystyy seuraamaan ja olemaan kiinnostunut ihan siitä konkreettisesta työstä, mitä nämä suunnittelijat tekevät. (d1h10)

Kyllä tietysti voi olla kohtuullinen vaatimus, että sosiologisen tutkimuksen perusteella sanotaan jollakin tavalla, että mitä tämä nyt sitten merkitsee tämä tutkimus. Täytyy myöskin sanoa, että tämän väitöskirjan tekemisen aikoihin ja sen valmistuttua [tutkimuskohteessa] tapahtui yhtä ja toista muutosta. En mä nyt halua väittää, että ne olisivat olleet tämän tutkimuksen ansioita suoranaisesti, mutta se on osoituksena kuitenkin siitä, että [organisaation] johdon ja ministeriön parissa pohdiskeltiin samantapaisia asioita. (d1h7)

Tässä illuusion versiossa korostuu idea sosiologiasta yhteiskunnallisena ”insinööritaitona”,

1 Hakasulkeissa olevat kohdat on karkeistettu anonymiteetin takaamiseksi.

jolloin sosiologinen tutkimus muovautuu yhteiskunnallisia prosesseja huoltaviksi ja sujuvoittaviksi teknisiksi ratkaisuisiksi: ”toimenpidesuosituksiksi” eri hallinnonaloille. Kyse on teknis-rationaalisen eli ratkaisukeskeisen ja käytäntölähtöisen tiedontuotantotavan ihannoinnista. Tutkimusongelmiksi määräytyvät kysymykset, jotka ovat kentän ulkopuolella määritelty yhteiskunnallisiksi ongelmiksi. ”Se mitä oli sosiologian tutkimusta 50- ja 60- luvulla sovelletaan yhteiskunnassa aivan valtavasti. Myöskin sellaiset ihmiset, jotka eivät tiedä yhtään mitään siitä” (d1h1). Nämä ilmaukset rakentavat sosiologiasta määritelmää, jossa sen merkitys on sidottu nimenomaan sen kykyyn tuottaa yhteiskuntapolitiikkaa ohjeistavaa tutkimusta.

Tavoitteeksi asetettu ”konkreettisen yhteiskuntatutkimuksen” aikaansaaminen ilmenee ensimmäisessä strategiassa yhteistyönä tiedeilluudessa kartellun suunnittelusektorin kanssa. Näin ollen politiikkailluudessa haastetaan samalla tiedeilluudessa ylläpidettyä ideaa itsellisestä ja puhtaan akateemisesti orientoituneesta sosiologiasta. Suunnittelusektorin mukanaolo tutkimusteossa auttaa välttämään sellaisen liian akateemisen tutkimuksen tekemisen, joka jäisi vaille toivottua käytäntökytköstä. Pyrkimyksenä on saattaa sosiologinen tutkimus lähemmäs käytäntöä. Näin ollen tiedeilluusion ja politiikkailluusion välillä vallitsee selkeä näkemysero sosiologian merkityksestä ja tehtävästä.

Toinen strategia liittyy läheisesti ensimmäiseen, sillä siinä pyritään erottautumaan liian teoreettisesta, yhteiskunnalliselta arkitasolta irtaantuneesta tutkimuksesta, mikä monessa kohdin tarkoittaa eron tekemistä ”marxilaiseen kirjoitteluun”. ”Se marxilainen tutkimus eteni, siihen tuli aina uusia ja uusia asioita, ja ne alkoi olla minusta yhä vaikeampia ja kauempana konkreettisesta yhteiskuntatutkimuksesta, jota kuitenkin itse harrastan” (d1h10). Tarve

erottautua marxilaisesta tutkimuksesta selittyy suuressa määrin sillä, että radikaali ja vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä haastamaan pyrkivä teoria ei sovi yhteen politiikkailluusion idean kanssa, koska poliittista päätöksentekoa tukevaan tutkimukseen on sisäänrakennettu tavoite yhteiskunnallisen konsensuksen rakentamisesta ja samalla vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen lujittamisesta.

Sosiologia poliittisesti relevanttina tieteenä

Sosiologisen tiedon tarve on yhteiskunnassa lisääntynyt selvästi. Sillon kun ite oon alottanu sosiologia oli huomattavasti akateemisempaa. Nythän me ollaan monessa kohtaa yhteiskunnallisen keskustelun – jollei nyt aina ytimessä niin yhteiskunnallinen päätöksenteko – tai meiltä kysytään. Työelämäntutkimus, teknologiatutkimus, tieteen-tutkimus, nää on kaikki sellasia joissa sosiologit on selvästi aktiivisia ja yhteiskunnas vaikuttavia. Akateeminen perustutkimus on tehnyt selvästi tilaa enemmän sovelletulle ja yhteiskunnalliseen tarpeeseen vastaavalle tutkimukselle. (d2h4)

Mä arvostan sellast tutkimusta että siitä pitää olla yhteiskunnalle jotain hyötyä. Kyl mun mielest kaililla aloilla pystyy tekee sellast tutkimusta, joka oikeesti hyödyttää yhteiskuntaa käytännössä. Ei sen välttämät tarvii olla empiiristä tutkimusta, vaikka enemmän kuitenkin arvostan empiiristä ku teoreettista tutkimusta. Hirveen paljonhan tääl on kans sitä, että ihmiset: minua ny vaan tää kiinnostaa. Ei mun mielest yhteiskunnal oo velvollisuutta maksaa sellasta tutkimusta vain sun oman kiinnostukses takia, vaan että siitä tutkimuksesta on oikeesti jotain hyötyä. (d2h3)

Politiikkailluusion myöhemmästä versiosta kuultaa innostuneisuus sosiologisen tutkimuksen korkeasta kysynnästä poliittisessa päätöksenteossa, jolle sosiologisella asiantuntijatiedolla on paljon

annettavaa. ”Ounastelen että sosiologian yhteiskunnallinen merkitys nimenomaan poliittisen sosiologian mielessä voisi olla kasvussa. En tarkoita sitä että sosiologian täytyy ottaa aina kantaa yhteiskunnallisesti päivänpolttaviin kysymyksiin. Mutta tavallaan se ajatus että on niin isoja haasteita edessä, että vois kuvitella sosiologeilla olevan niihin sanottavaa” (dzh8). Tässä illuusiossa sosiologia saa merkityksensä yhteiskuntapoliittisesti valppaana tieteenalana, jonka on oltava vastaanottavainen niille kysymyksille, joita sille valtakunnassa esitetään.

Ensimmäisenä strategiana on erottautua niistä, jotka eivät tee yhteiskuntaa hyödyttävää tutkimusta. Ei-hyödylliseksi tutkimukseksi määritellään tutkijan omia intentioita ja uteliaisuudenhalua palveleva, puhtaan akateemisesti orientoitunut ”*nice-to-know* -tutkimus”, jossa suhtaudutaan yliolkaisesti yhteiskunnallisen hyödyn tavoitteisiin. Utilitaristisiin periaatteisiin vedoten pidetään oikeutettuna, että tutkimusta rahoittavan yhteiskunnan on saatava tutkimukselle jakamilleen rahoille vastinetta eli sen ansaitsema ”hyöty”. Pelkkää tiedon lisääntymistä ei politiikkailluusiiossa nähdä arvona sinällään, vaan sen mukaan sosiologisen tutkimuksen on oltava yhteiskuntapoliittisesti hyödyllistä ollakseen arvokasta ja legitiimiä.

Toinen strategia on tehdä empiiristä, soveltavaa ja menetelmällisesti näppärää tutkimusta, kun tavoitteena on saada aikaan todellista evidenssiä poliittisen päätöksenteon tueksi. ”Tällanen tutkimusote, jossa yhdistetään kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen analyysin ja osaamisen parhaat puolet. Se ei vaadi suuria teoreettisia avauksia eikä kauhean isoa käsitteellistä pohdintaa. (...) Saa juosta tuolla puhumassa niin paljon ku jak-saa. Kunnat ja ministeriöt etummaisina” (dzh6). Samalla kun tuodaan esiin poliittiset hallinto-elimet tutkimuksen yleisönä, haastetaan tiedeillusion ihannetta, jossa tutkimuksen yleisönä

ovat nimenomaan vertaiset sekä korostetaan sosiologian roolia tieteenä ilman velvollisuutta tai halukkuutta osallistua poliittisen päätöksenteon prosesseihin.

Kuten varhaisemmassa aineistossa, sosiologian tärkeys yhteiskuntapoliittisena toimijana nousee esiin. ”Toivois et yhteiskunnassa on niin paljon viisautta että ne älyäis edelleenki rahottaa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus on tärkeä ihan yhteiskunnan toimivuuden turvaamiseksi” (dzh4). Tarttumalla poliittisesti relevantteihin tutkimusaiheisiin on myös mahdollista siepata takaisin sosiologian kultakaudenaikainen yhteiskuntapoliittinen asema.

Moraali-illuusio

Moraali-illuusiiossa yllyke kentällä toimimiseen saadaan taistelusta oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta. Sosiologian tehtävänä nähdään haitallisten, ihmisten toimintaedellytyksiä epätasa-arvoistavien yhteiskunnallisten järjestysten ja rakenteiden osoittaminen. Illuusiiossa tuotetaan kuvaa sosiologiasta tieteenalana, joka ei hyväksy epäoikeudenmukaisuutta eikä sen kuulu(isi) jäädä sanattomaksi epäkohtien edessä, vaan toimia kantaaottavasti ja kriittisesti tuoden piiloon jääneet ongelmakohdat kaikkien nähtävälle. Sosiologialle kuuluu myös kansansivistyksellinen tehtävä, jolloin sen tutkimustuloksia tulee suunnata suurelle yleisölle. Varhaisemmassa aineistossa illuusio saa ilmaisunsa *kansalaisten tieteenä*, myöhäisemmässä aineistossa illuusio näyttäytyy *kesytettynä tieteenä*.

Sosiologia kansalaisten tieteenä

Aikaisemmin mä olin Parsonsin oppilapsi. Nyt olen löytänyt Marxin. Mä tajusin, että mun pitäis tehdä semmoista tutkimusta, jolla olis jonkinlaista yhteiskunnallista relevanssia. Mä tein tutkimus-

ta [tehtaalla] työnteosta ja työntekijöistä. Luin oikovedokset ja totesin, että jos joku [kunnan] asukas tai työntekijä lukisi tätä, niin ne ei todennäköisesti ymmärtäisi siitä mitään. Siitä mulle tuli sellainen tunne, että pitäisi tehdä vähän erilaista sosiologiaa. Mulla oli aikaisemmin hyvin klassinen, suoraan sanottuna amerikkalainen käsitys sosiologian ja sosiologien roolista; että pitäisi tehdä hyvin - mitä ne kriteerit nyt sitten ovat - tutkimusta, ja sitten kirjoitetaan artikkeli, ja seurataan kaikkia rituaaleja. Tätä mä en voi hyväksyä enää. Se on vaikuttanut siihen, että olen yrittänyt tehdä sellaisia tutkimuksia ja miettiä sellaisia ongelmia, joista mä katson, että mun mielestä voi olla jotakin hyötyä. (d1h9)

Kyllä mä tykkään, että tää [Kirja] on yhteiskunnallisesti ollut hyödyllisempi. Siinä taas oli tämä, että aina nää viikkolehdet ja naistenlehdet ihastuu mun tutkimuksiin. Joku naistenlehden toimittaja sanoi, että hänen pitäisi oikeastaan maksaa mulle provisiota, kun hän on niin paljon artikkeleita saanut sen mun kirjan avulla. (...) Mutta kyllä voi ajatella, että tämmöisellä kirjalla voi olla semmoinen merkitys, että tulee tiedostaa tämmöisiä puutteita, jotka sitten saadaan korjatuksi. (d1h3)

Varhaisemmassa aineistossa illuusio saa voimansa vahvasta moraalaisesta latauksesta, jossa päämääränä on nostaa esiin ”inhimillisiä asenteita” ja toimia ”huonompiosaisten tutkijana”. Siten illuusiossa sosiologian tehtäväksi nähdään paremman yhteiskunnan luominen edistämällä kansalaisten tasa-arvoa. Ilmaisuja värittävät vahvat tunteet, joissa ”loukkaannutaan niiden puolesta, joilta ei ole kysytty mihin yhteiskunnassa he voivat tulla mukaan ja mihin eivät” (d16h), ollaan ”kuohuksissa” ja todella ”taistellaan liberalismien puolesta”. Tutkimusten kautta pyritään puolustamaan ”työläisiä” ja ”kommunisteja” sekä kohentamaan naisten asemaa.

Ensimmäisenä strategiana on erottautua ortodoksisista tietentekijöistä, joille tieteen sään-

töjen tunnontarkka noudattaminen on itsetar koitus ilman, että tutkimustiedolla pyrittäisiin saamaan aikaan resonanssia niissä ihmisissä, joita tutkimus koskee. Kyse on myös sosiologisen tiedon kansantajuistamisesta, jotta tieto välittyisi kohteelle. Tavoitteeksi asetettu ”yhteiskunnallinen hyöty” tai ”yhteiskunnallinen relevanssi” saa tässä illuusiossa merkityksensä kansalaisten elinoloja edistävässä tutkimuksessa. Yksiselitteisenä ajatuksena on, että sosiologia kuuluu kaikille – ei vain tiedeyhteisölle. Sen tulokset on saatettava kansalaisten hyödyksi suoraan ilman valtiovallan tai poliittisten päätöksentekojen väliintuloa.

Sosiologian missiota kansalaisten tieteenä toteutetaan jalkautumalla yhteiskuntaan. Toisena strategiana on siten toiminta julkisen intellektuellin roolissa, jossa pyritään nostamaan yhteiskunnallisia epäkohtia julkiseen tietoisuuteen ja panemaan alulle kriittistä keskustelua.

Lehdistö käytti siihen suhteellisen paljon palstatilaa. Siihen vaikutti sekä väikkäri että luultavasti ihan yhtä suuressa määrin lektio, jossa oli tietynlainen reformiehdotus. Se oli ehkä kriittiseltä potentiaaliltaan kovempi kuin väitöskirja. (d1h3)

Repertuaari julkisen intellektuellin roolissa toimimiselle esitetään moninaisena. ”En mä ollut [yhdistyksen] hallituksessa, mutta kyllä mä kävin paljon, pidin esitelmää ja olin työryhmissä mukana. Se oli oikein antoisaa. Siinä saattoi yhdistää tutkimuksen ja vähän tätä vaikuttamista” (d1h5). Ilmaisut tuottavat näkemystä, jossa yhteiskunnallinen vaikuttaminen ei rajaudu pelkästään tutkimusjulkaisujen kirjoittamiseen, vaan yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavina toimivat myös populaaritekstien kirjoittaminen, julkiset esiintymiset ja haastattelujen antaminen.

Kolmas strategia on valaa teoreettinen perusta Marxiin. Marx tarjoaa vastineen ”porvarilli-

selle sosiologialle” sekä välineet ”porvarillisen herruuden legitimiuden ehtojen tutkimiselle”, joilla vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä voidaan arvioida kriittisesti osoittamalla porvarillisesta yhteiskuntajärjestyksestä kumpuavat epäkohdat. Illuusiossa tavoitellaan muutosta ”luutuneisiin asenteisiin”, mikä tarkoittaa haitalliseksi koettujen rakenteiden murtamista tai vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän radikaalia uudelleen järjestämistä. Tässä uudelleen järjestämisessä marxilaisilla tulkinnoilla on keskeinen rooli. Moraali-illuusiossa sitoutuminen marxilaiseen tutkimukseen synnyttää ilmeisen jännitteen suhteessa politiikkailluusioon, jossa Marx-orientoitunut tutkimus tuomittiin korkealentoisen teoreettisena ilman yhteyttä todellisiin yhteiskuntapoliittisiin kysymyksiin. Moraali- ja politiikkailluusioiden vastakkainen suhtautuminen marxilaisiin tulkintoihin toimii esimerkkinä illuusioiden arvolähtökohtien eroista: kun politiikkailluusiossa pyritään luomaan aineksia vallitsevan järjestyksen kehittämiseen, moraalilluusiossa halutaan kaataa vallitseva yhteiskuntajärjestys tasa-arvoisemman yhteiskunnan aikaansaamiseksi.

Sosiologia kesytettynä tieteenä

70-luvulla saattoi olla niin, että Helsingin Sanomissa käytiin viikkotolkulla keskustelua yhdestä Sosiologia-lehden artikkelista, jossa paljastettiin että oikeuslaitos ei toimi [huokaa] tasapuolisesti suhteessa erilaisiin nuoriin rikoksentekijöihin vaan, taustaltaan alemmasta asemasta kotoisin olevat nuoret saa ankarampia rangaistuksia. Se oli semmosta aikaa. Jos joku nyt julkaisi tällasen artikkelin, se uppois syvään hiljasuuteen. Mä oon ollu mukana katsomassa, kuinka Hesari ei värähdäkään tilanteessa, jossa kerrotaan, että julkisen terveydenhuollon suoritusaste on heikentynyt niin, että alimman tuloviidenneksen riski kuolla semmoseen tavalliseen kansantautiin on kasvanu viimeks kuluneiden 15 vuoden aikana viisin-

kertaisesta neljätoistakertaseks. Ei se oo uutinen. Sen sijaan se on uutinen jos löydetään joku uus historiallinen dokumentti tai historianantutkija kirjottaa uudenlaisen tulkinnan sodista tai Kekko-sesta. Tässä suhteessa, ku yhteiskunnallinen tilaus kohdistuu nyt toisin, se on heikentänyt sosiologian asemaa hyvin voimakkaasti. (d2h6)

Kyllähän sosiologit turhan kesyjä juttuja kirjotellaan ja tutkii, et varmaan skarppaamisen varaa olis. Et jos ajatellaan, ni kyllähän se nyt jotain kertoo et ei semmosia Tandem tai Metelitutkimuksen tapasia kohuja oo syntynyt. Aikalailta vähättelemättä sitä että kriittistä tutkimusta tehdään niin varmaan sillä alueellakin olis skarppaamisen varaa. Mut sitte muuten niin ei se sosiologian yhteiskunnallinen vaikuttavuus nyt kovin kaksista tällä hetkellä oo. (d2h7)

Myöhäisemmässä aineistossa moraalilluusiosta esiintyy merkkejä, mutta se hädin tuskin erotuu, ja ilmaukset ovat nostalgisesti virittyneitä. Ilmaukset rakentavat kuvaa flegmaattisesta sosiologiasta, jonka rooli yhteiskuntakriittisenä epäoikeudenmukaisuuksien esille nostajana on jäänyt menneeseen aikaan. Aika, johon muistoissa palataan, on 1970-luku, jolloin sosiologialla tuntui sekä olevan tilaisuus että kanttia sanoa yhteiskunnallisesti kuohuttavia asioita. Sen sijaan nykysosiologiaa ilmentävät pikemminkin huokaukset. Esimerkkeinä esitellyt Tandem- ja Meteli-tutkimukset tulevat samalla liittäneeksi kriittisen sosiologian marxilaiseen tutkimusperinteeseen. ”Sosiologit oli sellasii, jotka osallistu vaikkapa julkiseen keskusteluun ja oli asioista jotain mieltä. Mun mielest sosiologia on nyt tosi paljo marginalisoitunu” (d2h3). Syyttävä katse suunnataan myös kohti omaa kenttää, sillä sosiologian todetaan laiminlyöneen tehtävänsä yhteiskuntakriittisenä tieteenalana. Erottautuminen ”kesystä” nykysosiologiasta ja identifiointuminen kultakauden ”rohkeaan” ja suorasanaiseen sosiologiaan on strategia, jolla sosiologian moraalista

tavoitetta kuitenkin idean tasolla pidetään yllä. Silti huomiot kentän näkymättömyydestä osana yhteiskunnallista keskustelua ilmaistaan lakonisesti ilman, että yhteiskunnallisen agitaattorin roolin palauttamiseksi ryhdyttäisiin varsinaisiin toimenpiteisiin.

k: Mites sosiologian yhteiskunnallinen rooli ja merkitys niin onks siinä, tapahtunu muutoksia?

v: Viime aikoina, vai? Joo jos 60-luvult puhutaan niin kyl on joo. Mut ei siinä ihan viime aikoina mun mielestä oo, ei me olla mitenkään, yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä. (d2h9)

Olenaisena strategiana olisi edelleen toimia aktiivisesti mediassa, mutta esteeksi tälle luetaan itse mediakenttä uutistekstien portinvartijana. Ilmauksissa tuodaan esiin, kuinka media valikoi uutisaiheiksi ”elämäntapaan ja tämmösiin liittyviä”, harmittomampia tiedeuutisia, mutta jättää huomiotta ”kovaa epäoikeudenmukaista rakenteellista väkivaltaa” sisältävät tutkimukset. Myös poliittisen vallan kentän esitetään olevan vastahankainen sosiologian sanomalle. Tämän todetaan johtaneen siihen, että muut tieteenalat, kuten taloustieteet ja historia, ovat ottaneet ja saaneet sosiologian paikan yhteiskunnallisesti arvovaltaisina tieteinä. Lisäksi kansainvälistä, englanninkielistä julkaisemista priorisoivan tiedepolitiikan nähdään sulkevan sosiologialta väylän lähestyä tavallisia kansalaisia. ”Jos se menee siihen et suomeks kirjoitetaan vähemmän ja yhä enemmän englanniksi ni kyllähän se nyt sit lisää tätä tieteen vieraantumista kun toi lukeminen ei muutenkaan oo niin ihmeellistä. Yhteiskuntatieteet kuitenkin on myös kansallinen tiede ja sillä on tietty kansallinen tehtävä” (d2h7). Samalla tavoin kuin varhaisemmassa versiossa myös tässä tuotetaan kuvaa sosiologiasta *kaikille* kuuluvana tieteenalana, jonka yhteiskuntatieteenä tulisi toteuttaa kansansivistystehtävää. Tätä tarkoitusta vastaan nykyiset tutkimuksen laadunarvioinnin kriteerit asettuvat.

Ilmauksissa kuuluu pettymys sosiologian kenttään ja sen vähäeleisyyteen yhteiskunnallisten epäkohtien edessä. Ilmaukset myös paljastavat turhautumisen sitä asiantilaa kohtaan, että illuusion toteuttamiselle varattujen strategioiden käyttäminen ei muiden kenttien dominoidessa, eikä myöskään sosiologian kentän sisäisten arvostusten vuoksi, tule enää aiemmassa määrin kyseeseen. Etenkin suhteessa tiedeilluusioon syntyy selkeä vastakkainasettelu. Ensinnäkin tiedeilluusion pyrkimys korostaa sosiologian tehtävää nimenomaan tieteenä pysyttäytymällä etäällä yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta on vastakkainen moraali-illuusion päämäärille. Toiseksi tiedeilluusiosta julkaisemiseen sisältyvä arvoasetelma, jossa kansainvälinen vertais yhteisö on määritelty ainoaksi oikean tieteen areenaksi, tuottaa selvän ristiriidan illuusioiden välille. Kansallinen, yleistajuinen tai suurta yleisöä tavoitteleva tiedejulkaiseminen, joka edistäisi moraali-illuusion päämääriä, sijoitetaan tiedeilluusiosta vahvasti toisarvoiseen asemaan. Moraali-illuusion tavoin politiikkailluusiosta tutkimukset halutaan ulottaa akateemisen kentän ulkopuolelle, koska pelkkä tiedeyhteisölle julkaiseminen ei palvele yhteiskunnallisen hyödyn ideaa. Kuitenkin samoin kuin varhaisemmassa aineistossa, näiden illuusioiden toiminnan lähtökohdat ovat erilaiset: kun politiikka-illuusiosta pyritään korjaamaan yhteiskunnallisia epäkohtia lainsäädännön kautta, moraali-illuusiosta halutaan olla suorassa vuorovaikutuksessa tutkimuskohteena olevien kanssa pyrkien parantamaan näiden asemaa välittömästi.

Illuusiot sosiologian kentällä

Analyysin tuloksena molemmista aineistoista erottui kolme illuusiota: tiedeilluusio, politiikkailluusio ja moraali-illuusio, joskin ne esiintyivät aineistoissa eri tavalla. Seuraavaan taulukkoon olen koonnut kunkin illuusion keskeiset strategiat ja niiden eri ajalliset versiot:

Sosiologian illuusiot

	1979–81	2012–14
TIEDEILLUUSIO	Tositiede vertailu: ”sosiologia vaativampaa kuin muut” oikean tieteellisesti selitysvoimaisen tutkimusmenetelmän valinta erottautuminen teknis-rationaalisesta tieteestä	Huipputiede kansainvälisten journaaliartikkelien kirjoittaminen erikoistuminen tietyille, rajatulle tutkimusalueelle erottautuminen kansalliselle kentälle juuttuneesta sosiologiasta erottautuminen populaarista kirjoittelusta
POLITIikkaILLUUSIO	Yhteiskunnallinen insinööritaito yhteistyö suunnittelusektorin kanssa erottautuminen marxilaisesta kirjoittelusta	Poliittisesti relevantti tiede soveltava tutkimus erottautuminen ei-hyödyllisestä tutkimuksesta
MORAALI-ILLUUSIO	Kansalaisten tiede jalkautuminen yhteiskuntaan marxilainen tutkimus erottautuminen ortodoksisesta tieteenteosta	Kesyttetty tiede nostalgia huokausten sosiologia

Tiedeillusion ajallinen peilaus osoitti, kuinka sosiologia on muuttunut akateemisesta asemastaan epävarmasta omanarvontuntoiseksi tieteenalaksi. Tämä ilmenee sosiologian ylivertaisuutta korostavien rinnastusten puuttumisena myöhäisemmästä aineistosta, jossa ei enää koeta tarpeelliseksi pönkittää tieteenalan itsetuntoa sen erityislaatuja ja erinomaisuutta korostavin vertailuin. Sen sijaan myöhäisemmässä aineistossa huomio kohdistetaan etupäässä kentän sisäisten laatu-kriteerien ylläpitoon. Varhaisemmassa aineistossa legitimitietekamppailua käydään pitkälti kentän ulkorajoilla tuottamalla erontekojä, joiden päämääränä on parantaa sosiologian asemaa tieteen hierarkiassa sekä pyrkiä vahvistamaan sen itsellisyttä ja autonomisuutta suhteessa muihin kenttiin. Tässä illusionissa yhteisesti jaettua on sosiologian edistäminen puhtaan akateemisena tieteenä, mikä merkitsee erottautumista tieteelliselle legitimitietelle arveluttaviksi katsotuista elementeistä, kuten yhteiskuntapoliittisesti orien-

toituneesta tutkimuksesta, arkitiedosta, populaarijulkaisemisesta tai soveltavasta tutkimuksesta.

Politiikkaillusionissa keskiössä on tehdä tutkimusta, joka tuottaa tietoa poliittisen päätöksenteon ja toimeenpanon tueksi. Käytetyt strategiat ovat hyvin yhteneväisiä. Varhaisemmassa aineistossa kuuluu haastatteluajankohtana vallinneiden vahvojen marxilaisvaikutteiden läsnäolo ja tarve niistä erottautumiseen sekä suunnittelusektorin merkitys yhteistyötahona. Sen sijaan myöhäisemmässä aineistossa tutkimuksen yhteiskunnallisen hyödyn ja poliittisen relevanssin painottaminen heijastavat vallitsevan tiedepoliittikan sanastoa. Kummassakin aineistossa uskotaan vahvasti sosiologian yhteiskuntapoliittiseen merkitykseen.

Moraali-illusion tarkastelu osoitti, kuinka varhaisemman aineiston voimakkaat tunnelmaisuus ja taistelu tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta ovat vaihtuneet myöhäisemmän aineiston

voimattomiin huokauksiin. Siinä missä varhaisemmasta aineistosta välittyi aktiivinen toiminta illuusion ympärillä, myöhäisemmässä aineistossa strategioiden toteuttamiselle ei näytä löytyvän kentällä tilaa. Sen sijaan myöhäisemmässä aineistossa haikaillaan sosiologian kultakauden perään, jolloin sosiologia oli halukas ja kykenevä nostamaan esiin yhteiskunnassa vallitsevat epä tasa-arvoistavat rakenteet.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olen esittänyt, millaisten illuusioiden pohjalta sosiologian kentän eliitti hahmottaa ja legitimoii omaa tieteenalaansa. Bourdieulaista viitekehystä soveltaen olen lue- nut aineistosta esiin niitä konflikteja ja vastakainasetteluja, joita syntyy kamppailtaessa legitiimin sosiologian määritelmästä. Tämän rajatun aineiston valossa illuusioiden tarkempi erittely eri ajalle ominaisiin diskursiivisiin ilmauksiin näytti, että tiede- ja politiikkailluusio edustavat kentällä jatkuvuutta. Ne ovat siirtyneet varhaisemman aineiston edustamasta sosiologiasta myöhäisem- män aineiston sosiologiaan joltain osin muuttu- neina, hieman erilaisin strategiain, mutta niiden olemassaolo ja elinvoima kentällä tulevat kiistatta esiin. Moraali-illuusio toki esiintyy myöhäisem- mässä aineistossa, mutta vahvasti laimentuneena, menneeseen jääneenä, vailla viittauskohteita nykyisyyteen saati tulevaan.

Varhaisemmassa aineistossa syntyi vastakkain- asettelu tiedeilluusion ja politiikkailluusion vä- lille. Kun politiikkailluusiosta vannottiin sosiolo- gisen tiedontuotannon ratkaisukeskeisyyden ja yhteiskuntapoliittisen sovellettavuuden nimeen ja haluttiin liittoutua suunnittelusektorin kanssa, tiedeilluusiosta pyrittiin nimenomaan kaihta- maan käytäntöä palvelevaa tutkimusta lyömällä kiilaa sosiologian ja suunnittelusektorin väliin. Bourdieulaisittain tulkiten tiedeilluusiosta koeti- tiin tärkeäksi turvata kentän autonominen, val-

tionhallinnon ongelmanasetteluista vapaa tie- teellinen toiminta (Albert & Kleinman 2011, 270; Bourdieu 1999, 36). Myöhäisemmässä aineistossa tiede- ja politiikkailluusion välillä on edelleen jän- nite, mutta se on saanut uusia muotoja. Kumpikin illuusio on säilyttänyt asemansa ja esiintyy vah- vana. Tämän aineiston perusteella kamppailussa kentän symbolisesta vallasta tiedeilluusion mu- kaisella toiminnalla on hegemoninen asema sen vahvan eksistenssin perusteella.

Myös politiikka- ja moraali-illuusio ovat jännittei- sessä suhteessa keskenään. Niin varhaisemmassa kuin myöhäisemmässäkin aineistossa moraali- illuusio pohjautuu haluun toimia kriittisenä ää- nenä ja nostaa esiin yhteiskunnan rakenteellisia epäkohtia, kun taas politiikkailluusio on kiinnitty- nyt poliittisen hallinnan kysymyksiin. Mikäli poli- tiikka- ja moraali-illuusion jännitteisyys tulkitaan kaksinkamppailuksi paikasta hegemonisen tie- deilluusion rinnalla, näyttää kädenvääntö illuu- sioiden välillä kääntyneen politiikkailluusion voi- toksi. Tämän artikkelin valossa voisi jopa väittää, että moraali-illuusion radikaalius on sosiologian eliitillä liudentunut politiikkailluusion poliittisesti riippumattomaksi asiantuntijatiedoksi.

Havainto moraali-illuusion vaimeudesta myö- häisemmässä aineistossa on erityisen merkityk- sellinen, kun sitä tarkastellaan vasten tieteenalan aiempaa mainetta emansipatorisena tieteenä. Havainto kutsuu esiin Bourdieun idean kentän ja sitä ympäröivän yhteiskunnan homologisesta suhteesta, jossa kentän arvostuksiin suodattuvat yhteiskunnassa vallitsevat arvot (Hess 2011, 335). Moraali-illuusion heikentyminen olisi tämän pe- rusteella suorassa suhteessa uusliberalististen aatteiden nousun kanssa. Poliitiikkailluusion voi- makas asema kentällä moraali-illuusiioon nähden tuo tähän tulkintaan lisävalaistusta. Koska poli- tiikkailluusiosta halutaan täyttää yhteiskunnan tiedontarpeita eli tuottaa eri hallinnonsektoreita palvelevaa asiantuntijatietoa, kietoutuvat uusli-

beralistisen hallinnan periaatteet hienovaraisesti tutkimusten ongelmanasetteluihin (Miller & Rose 2010). Tässä artikkelissa esiin noussut, huomion-arvoinen yksityiskohta on aineistossa esiintyvä käsitteellinen vaihdos: kun varhaisemmassa aineistossa ”yhteiskunnallisesti hyödyllinen” tai ”yhteiskunnallisesti relevantti” kuului moraali-illuusion, kuuluvat hyödyn ja relevanssin käsitteet nyt politiikkailluusion sanastoon.

Myöhäisemmän aineiston luenta paljasti myös, kuinka tiedeilluusio hylkii poliittisesti kantaaottavaa tai suurta yleisöä tavoittamaan pyrkivää tutkimusta asettaen ne edustamaan ”ei vakavasti otettavaa” tieteentekemistä. Tämänkaltainen hierarkia puuttui varhaisemman aineiston tiedeilluusiosta. Bourdieu on suorasukaisesti todennut tiede-eliitin jäsenten joukossa olevan niitä, jotka vetoavat tieteen neutraaliuteen halutessaan pysytellä norsunluutornin suojissa (Bourdieu 2003, 18–19). Vaikka tiedeilluusiosta ei olisikaan kyse norsunluutorniin piiloutumisesta, selvää kuitenkin on, että kentän toimintaa arvotetaan tavalla, jossa moraali-illuusiiovetoiselle tutkimukselle ei tarjota legitimejä kanavia. Myöskään nykyinen tutkimusrahoituspolitiikka ei noteeraa kansalaisyhteiskuntaan suuntautunutta tutkimusta, vaikka kentällä sen arvo tunnustettaisiinkin (Alatalo, Kunelius & Muhonen 2014, 142).

Myöhäisemmän aineiston tiedeilluusiosta esitetty malli legitimeistä tiedontuotannosta on selkeä. Kansainväliset refereearikkelit ovat se julkaisukanava, jolla tieteellinen kompetenssi osoitetaan. Tästä poikkeamalla asettuu vastahankaan vallitsevan trendin kanssa (vrt. Alatalo 2005). Tutkiessaan kanadalaisia sosiologian professoreja kahdella eri ajanjaksolla Mathieu Albert (2003) päätyi toteamaan, että tieteenalan institutionaalisoituminen yhdessä tiedepoliittisen ohjauksen kanssa olivat kapeuttaneet aiemmin hyvinkin pluralistista sosiologista tutkimusta. Tämän pohjalta voidaankin kysyä, onko suomalaisessa sosio-

logiassa tapahtumassa vastaavanlainen muutos. Kapeneeko käsitys legitimeistä sosiologiasta tiedepoliitiikan ja varhaisempaan aineistoon nähden vahvemman institutionaalisen aseman vaikutuksesta?

Illuusiot ovat rinnastettavissa Michael Burawoyn (2005) erilaisia sosiologian tiedontuotannon tapoja hahmottelevaan typologiaan, jossa sosiologinen tiedontuotanto on jaoteltu professionaaliseen, kriittiseen, poliittiseen ja julkiseen sosiologiaan. Typologiaa voidaan soveltaa tässä siten, että tiedeilluusio rinnastuu tieteen kehittämiseen ja tiedeyhteisöä ensisijaisena yleisönään pitävään professionaaliin sosiologiaan, politiikkailluusion vastatessa oletettavasti poliittisia päättäjiä yleisönään pitävää ja poliittisiin päätöksentekoprosesseihin tutkimustuloksia suuntaavaa poliittista sosiologiaa. Varhaisemman aineiston moraali-illuusio on aktiivisella yhteiskunnallisella osallistumisellaan varsin yhtäläinen Burawoyn julkisen sosiologian idean kanssa. Ilmeinen muutos varhaisempaan aineistoon nähden on se, että myöhäisemmässä aineistossa julkisen sosiologian kaltaiselle toiminnalle ei ole kentällä tilaa.

Helen Colley (2012, 12) on todennut illuusion käsitteen tarjoavan tilaisuuden tarkistaa kentällä harjoitettavan pelin sääntöjä. Erityisen kirukkaasti pelin säännöt tulevat esiin tilanteessa, jossa toimijat kokevat vastoinikäymiä tai epäonnistuvat illuusion edistämisessä. Myös tässä artikkelissa illuusion käsite on avannut näkymän pelin sääntöihin ja sääntömuutoksiin ajallisen peilauksen välityksellä. Erityisen selvästi pelin sääntöjen muuttuminen tulee esille myöhäisemmässä aineistossa pessimismistä ja ponnettomuutta ilmaisevan moraali-illuusion kohdalla.

Artikkelin johdannossa esitetty huomautus sosiologian fragmentoitumisesta tavalla, joka on sulattanut sosiologialta sen ytimen, ei tämän analyysin tulosten perusteella saa tukea. Koska sosiologian

kentältä voidaan lukea kolme illuusiota eli kolme erilaista tapaa hahmottaa sosiologian oikeutusta, ei voida väittää sosiologian olevan vailla yhteisesti tunnustettuja arvostuksia ja päämääriä. Illuusioiden tuovat siten esiin jatkuvuutta kentällä. Toisaalta sama ajatus voidaan kääntää toisin päin. Eri illuusioiden yhtäaikainen olemassaolo myös varhaisemmassa aineistossa ei tue ajatusta, että sosiologian kenttä olisi ollut aiemmin huomattavasti yhtenäisempi ja vähemmän fragmentoitunut kuin nykypäivänä. Kuten Kirsti Lempiäinen (2003, 173) on kiteyttänyt, Bourdieun kenttäteorian yksi pääteelmä on, että kentät uusiutuvat toiminnassaan. Siksi – huolimatta kentän legitimizeettikamppailuista – kenttä säilyy.

Kirjallisuus

- AALTOJÄRVI, INARI, ILKKA ARMINEN, OTTO AURANEN & HANNA-MARI PASANEN. 2008. "Scientific productivity, web visibility and citation patterns in sixteen Nordic sociology departments." *Acta Sociologica* 51:1, 5–22.
- ALASTALO, MARJA. 2005. *Metodisuhdanteiden mahti: lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000*. Tampere: Vastapaino.
- ALASTALO, MARJA, RISTO KUNELIUS & REETTA MUHONEN. 2014. "Evidenssiä eliitille ja kansainvälistä huipputiedettä? Tutkimuksen vaikuttavuuden mielikuvastot tiedepolitiikan resursseina." Teoksessa *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*, toim. Reetta Muhonen & Hanna-Mari Puuska. Tampere: Vastapaino, 119–149.
- ALASUUTARI, PERTTI. 2010. "The rise and relevance of qualitative research." *International journal of social research methodology* 13:2, 139–155.
- ALBERT, MATHIEU. 2003. "Universities and the market economy: The differential impact on knowledge production in sociology and economics." *Higher Education* 45:2, 147–182.
- ALBERT, MATHIEU & DANIEL LEE KLEINMAN. 2011. "Bringing Pierre Bourdieu to science and technology studies." *Minerva* 49:3, 263–273.
- ARO, JARI. 1999. *Sosiologia ja kielenkäyttö: retoriikka, narratiivi, metafora*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.
- BECK, ULRICH. 2005. "How not to become a museum piece." *The British Journal of Sociology* 56:3, 335–343.
- BERGER, PETER & THOMAS LUCKMANN. 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus
- BOURDIEU, PIERRE. 1988. *Homo academicus*. Cambridge: Polity Press.
- BOURDIEU, PIERRE, & JOHN B. THOMPSON. 1991. *Language and symbolic power*. Toimitus ja johdanto John B. Thompson. Oxford: Polity Press.
- BOURDIEU, PIERRE, & LOÏC JD. WACQUANT. 1992. *An invitation to reflexive sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- BOURDIEU, PIERRE. 1998. *Practical reason: On the theory of action*. Cambridge: Polity Press.
- BOURDIEU, PIERRE. 1999. "The specificity of the scientific field." Teoksessa *The Science Studies Reader*, toim. Mario Biagioli. New York: Routledge, 31–50.
- BOURDIEU, PIERRE. 2003. *Firing back: Against the tyranny of the market 2*. London: Verso.
- BURAWOY, MICHAEL. 2005. "For public sociology." *American sociological review* 70:1, 4–28.
- CONNELL, RAEWYN. 2000. "Sociology and the World Market Society." *Contemporary Sociology* 29:2, 291–296.
- COLLEY, HELEN. 2012. "Not learning in the workplace: austerity and the shattering of illusio in public service work." *Journal of Workplace Learning* 24:5, 317–337.
- EVANS, MICHAEL S. 2009. "Defining the public, defining sociology: hybrid science-public relations and boundary-work in early American sociology." *Public Understanding of Science* 18:1, 5–22.
- FUHRMAN, ELLSWORTH & ERKKI KAUKONEN. 1988. "On the circulation and legitimation of social science knowledge: The case of Finnish sociology." *Social Epistemology* 2:1, 43–59.
- GORDON, TUULA & ELINA LAHELMA. 2004. "Vertaileva ja poikkikulttuurinen tutkimus." Teoksessa *Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia*, toim. Risto Alapuro & Ilkka Arminen. Helsinki: WSOY, 97–111.
- GOULDNER, ALVIN W. 1970. *The coming crisis of western sociology*. New York: Basic.
- HESS, DAVID J. 2011. "Bourdieu and Science Studies: Toward a Reflexive Sociology." *Minerva* 49:3, 333–348.
- HOLMWOOD, JOHN. 2010. "Sociology's misfortune: disciplines, interdisciplinarity and the impact of audit culture." *The British journal of sociology* 61:4, 639–658.
- JOKINEN, ARJA, KIRSI JUHILA & EERO SUONINEN. 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- KAUKONEN, ERKKI, PERTTI RAUTIO & PERTTI SUHONEN. *Suomalaisten sosiologien haastatteluja 1978–1981 [elektroninen aineisto]*. FSD2775, versio 1.0 (2014-08-23). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2014.
- KAUKONEN, ERKKI. 1984. "Suomalainen sosiologia tieteen tutkimuksen valossa." *Sosiologia* 21:2, 128–138.
- KAUKONEN, ERKKI. 1990. *Theory, dynamics and policy of science: science studies from a small country perspective*.

- Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.
- KEKÄLE, JOUNI. 1999. "Preferred patterns of academic leadership in different disciplinary (sub) cultures." *Higher Education* 37:3, 217–238.
- KLOOT, BRUCE. 2009. "Exploring the value of Bourdieu's framework in the context of institutional change." *Studies in Higher Education* 34:4, 469–481.
- KROPP, KRISTOFFER & ANDREAS BLOK. 2011. "Mode-2 social science knowledge production? The case of Danish sociology between institutional crisis and new welfare stabilizations." *Science and Public Policy* 38:3, 213–224.
- KUULA, ARJA. 2011. *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- LAMPINEN OSMO. 2002. "Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen asema hallinnossa ja päätöksenteossa." *Tiedepolitiikka* 27:2, 15–21.
- LARSSON, ANNA & PER WISSELGREN. 2006. "The historiography of Swedish sociology and the bounding of disciplinary identity." *Journal of the History of the Behavioral Sciences* 42:2, 159–176.
- LAU, RAYMOND W. 2004. "Habitus and the Practical Logic of Practice: An Interpretation." *Sociology* 38:2, 369–387.
- LAW, JOHN & JOHN URRY. 2004. "Enacting the social." *Economy and Society* 33:3, 390–410.
- LEMPÄINEN, KIRSTI. 2003. *Sosiologian sukupuoli: tutkimus Helsingin ja Tampereen yliopistojen sosiologian kurssikirjoista*. Tampere: Vastapaino.
- LEPENIES, WOLF. 1988. *Between literature and science: The rise of sociology*. Cambridge: University Press.
- MANICAS, PETER T. 2003. "The social sciences: who needs 'em?" *Futures* 35:6, 609–619.
- MCLAUGHLIN, NEIL, LISA KOWALCHUK & KERRY TURCOTTE. 2005. "Why sociology does not need to be saved: Analytic reflections on public sociologies." *The American Sociologist* 36:3–4, 133–151.
- MILLER, PETER & NIKOLAS ROSE. 2010. *Miten meitä hallitaan*. Suom. Risto Suikkanen. Tampere: Vastapaino.
- OSSEWAARDE, MARINUS. 2007. "Sociology back to the publics." *Sociology* 41:5, 799–812.
- PIRTTILÄ, ILKKA & JAAKKO NUOTIO. 2000. "Changing Professional Ideologies in Finnish Sociology." Teoksessa *Ideology and the social sciences*, toim. Graham Kinloch & Raj P. Mohan. Westport CT.: Greenwood Press, 51–62.
- PUURONEN, VESA. 2005. "Suomalaisen sosiologian paradigmoja 1960-luvulta nykypäivään." *Sosiologia* 42:1, 50–62.
- ROWLANDS, JULIE & SHAUN RAWOLLE. 2013. "Neoliberalism is not a theory of everything: a Bourdieuan analysis of illuso in educational research." *Critical Studies in Education* 54:3, 260–272.
- SAVAGE, MIKE & ROGER BURROWS. 2007. "The coming crisis of empirical sociology." *Sociology* 41:5, 885–899.
- STOLTE-HEISKANEN, VERONICA. 1992. "Sosiologia vakiintuneena tieteenä." Teoksessa *Suomalaisen sosiologian historia*, toim. Risto Alapuro, Matti Alestalo, Elna Haavio-Mannila, Erik Allardt, Pekka Haatanen, Antti Eskola & Veronica Stolte-Heiskanen. Helsinki: WSOY, 287–330.
- TURNER, STEPHEN. 2007. "Public sociology and democratic theory." *Sociology* 41:5, 785–798.
- TÖTTÖ, PERTTI. 1989. *Sosiologia teorian modernista yhteiskunnasta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- VALKKONEN, JARNO. 2014. "Sosiologiaa ehättämässä." *Sosiologia* 51:3, 290–291.
- WIDIN, JACQUELINE. 2010. *Illegitimate Practices: Global English Language Education*. Bristol: Multilingual Matters.
- YLIJOKI, OILI-HELENA. 1998. *Akateemiset heimokulttuurit*. Tampere: Vastapaino.
- YOUNG, CRISTOBAL. 2009. "The emergence of sociology from political economy in the United States: 1890 to 1940." *Journal of the History of the Behavioral Sciences* 45:2, 91–116.